

בס"ד, כ' חשוון התשפ"ז

בכורות מ"ג – מומי כהנים ובהמות, מומים ייחודיים לכהן, גבן וחרום

שאלות:

1. אלחנן כהן שיש לו יבלת בעין, יכול לעבוד במקדש?

מומי בהמה בכהן

המשנה אומרת שהמומים שנאמרו בבכור בהמה, קבועים או זמניים, פוסלים גם כהן לעבודה כל זמן שהם בו. והמשנה מונה עוד מומים שקיימים רק בכהן והגמרא תדון בהם.

הגמרא שואלת למה כל מומי בהמה פוסלים כהן, והרי "יבלת" לא כתובה במומי כהן, ו"דק" ו"תבלול" לא כתובים במומי בהמה! ועונה שמומי אדם ובהמה נלמדים זה מזה, כי הברייטא לומדת גזירה שווה מהמילים "גָּרַב" וגם "יִלְפֹת" שנאמרו בשניהם, שמה שנאמר באחד נאמר גם בשני.

הגמרא מסבירה שהמילה "גָּרַב" "מופנית", כלומר פנויה ללמד גזירה שווה, כי אחרת היה אפשר לפרוך את הלימוד: שכהן לא לומד מבהמה, כי היא עצמה קרבה למזבח, ובהמה לא לומדת מכהן, כי הוא נתרבה במצוות. ולמה "גָּרַב" מופנה? כי את הפסול של "גָּרַב" המאוס היה אפשר ללמוד בקל וחומר מ"יִלְפֹת" (מום שלא מאוס), ולכן העובדה שהוא נכתב בכל זאת מלמדת שהוא בא לגזירה שווה.

הגמרא שואלת למה התורה לא כתבה את כל המומים רק באחד (בכהן או בבהמה), ואת "גָּרַב" ו"יִלְפֹת" בשניהם לגזירה שווה, כדי ללמוד מהם את השאר? אז למה כפלו למשל עור, פסח ושבור בשניהם?

הגמרא עונה שאילו כתבה הכול רק בכהן, הייתי אומר שקלוט (פרסות עגולות כשל חמור) וחוטין שנפגמו (חניכיים גלויות), שלא שייכים בכהן, לא פוסלים בבהמה, ולהפך, אילו כתבה הכול רק בבהמה, הייתי אומר שגבן וחרום, שלא שייכים בבהמה, לא פוסלים בכהן. הגמרא מקשה שאפשר היה לכתוב את המומים המשותפים רק באחד, ואת הייחודיים לכל אחד בשלו! ועונה כדברי **תנא דבי רבי ישמעאל**, שפרשה שנכפלה בתורה נשנית למרות שרק דבר אחד חודש בה, ולכן הפרשות חוזרות בשביל המומים הייחודיים לכל אחד.

רבא שאל למה התורה כתבה את דין המומים גם בכהן, גם בקדשים וגם בבכור, וענה שצריך את שלושתם, כי אחד לא נלמד מהאחר:

- כהן לא נלמד מבכור וקדשים, כי הם עצמם קריבים למזבח.
 - בכור וקדשים לא נלמדים מכהן, כי הוא נתרבה במצוות.
 - קדשים לא נלמדים מבכור, כי קדושתו מרחם וקדושת הקדשים צריכה הקדשה. ובכור לא נלמד מקדשים, כי קדושתם מרובה (יש הרבה סוגי קדשים).
- הגמרא שואלת אולי אפשר ללמוד אחד משניים האחרים יחד, ועונה שגם זה לא ניתן: את הבכור אי אפשר ללמוד מכהן וקדשים, כי קדושתם מרובה והם נוהגים בכל כהן ובכל בהמה ולא רק בבכור. את הקדשים אי אפשר ללמוד מכהן ובכור, כי קדושתם מאליהם ולא צריכים הקדשה. ואת הכהן אי אפשר ללמוד מבכור וקדשים, כי הם עצמם קריבים למזבח.

2. דוד, כהן שראשו בצורת קרדום, רוצה לעבוד במקדש. האם הוא כשר?

מומים ייחודיים לכהן

המשנה אומרת שיש בכהן מומים נוספים על מומי הבהמה: הכילון, הלפתן והמקבן (שצורת ראשם משונה), ושראשו שקוט וסקיפת. הגמרא שואלת מנין שהם פוסלים, ועונה שרבי יוחנן לומד מהפסוק "כָּל אִישׁ אֲשֶׁר בּוֹ מוֹם מְזַרֵּעַ אֶהְרֶן...", שה"איש" צריך להיות שווה בזרעו של אהרן, כלומר דומה במראהו לשאר הכהנים, גם ללא מום בכלל.

הגמרא שואלת מה ההבדל בין פסול של מום גמור לפסול של "לא שווה בזרעו של אהרן", ועונה שכהן עם מום גמור שעבד מחלל את עבודתו ("מום בו ולא יחלל"), אבל כהן שלא שווה בזרעו של אהרן, עבודתו לא נפסלת. והגמרא שואלת עוד מה ההבדל בינו לבין פסול "משום מראית העין" (שלא נעים לראות אותו, כמו מי ששערות עיניו נשרו), ועונה שהכהן שלא שווה עובר על מצוות עשה (לאו הבא מכלל עשה) אם עבד, ואילו במראית העין האיסור רק מדברי חכמים.

הגמרא מסבירה את המומים במשנה. כילון: ראשו רחב מלמטה וצר מלמעלה כמו כיסוי חבית. לפתן: ראשו רחב ומעוגל למעלה וצר מלמטה כמו ראש לפת, והברייתא מוסיפה שצוארו באמצע ראשו, (כמו סוכריה על מקל). מקבן: ראשו כמו קרדום שעורפו עגול וקצר. שראשו שקוט: ראשו משופע מלפניו. סקיפת: גובה ראשו חסר מאחוריו, כאילו ניטלה ממנו חתיכה ("שקיל פיסא"). הברייתא מוסיפה שגם צוואר שקוט (חבוי בין הכתפיים, כאילו אין צוואר) ושמוט (צוואר ארוך) פוסל.

המשנה הביאה מחלוקת על בעלי חטרות (בליטה בגב): רבי יהודה סובר שהם כשרים, וחכמים סוברים שהם פסולים. הגמרא מסבירה שכשיש בבליטה עצם כולם מסכימים שהיא פוסלת, והמחלוקת היא כשאין בה עצם: חכמים סוברים שהוא לא שווה בזרעו של אהרן, ורבי יהודה סובר שזה רק גוש בשר.

המשנה אומרת שקרח פסול, והוא מי שאין לו שורת שיער מאוזן לאוזן. רבא הסביר בשתי לשונות. לפי הראשונה, הפסול הוא רק כשאין לו שורה כזו מאחור ויש לו מלפנים, אבל שורה מאחור מכשירה אותו, בין שיש לו שיער מלפנים ובין שאין לו. לפי הדעה שנייה, הכשר הוא רק מי שיש לו שורה מאחור ואין לו מלפנים, ומי שיש לו גם מלפנים שזה יותר מכוער, או שאין לו בכלל, פסול.

רבי יוחנן אמר שהקרחנין (בעלי קרחת), הננסין והזבלגנין (שעיניהם זולגות תמיד) פסולים, כי הם לא שווים בזרעו של אהרן. הגמרא שואלת למה הוא היה צריך לומר את זה, והרי קרחנין וננסין כבר נאמרו במשנה (הננסין בהמשך הפרק)! הגמרא עונה שהזבלגנין לא נאמרו במשנה. ולגבי הקרחנין והננסין, הוא בא ללמד שהפסול שלהם מהתורה ולא רק משום מראית העין, כי אפשר היה לחשוב שהמשנה פוסלת אותם רק משום מראית העין. הגמרא מקשה שכשצריך המשנה אומרת במפורש "מפני מראית העין!" ומנסה לתרץ שהיא אמרה זאת רק בדוגמה אחת ("שנשרו ריסי עיניו") והוא הדין לכל אלה שנאמרו בהמשך כמו הקרחנין, אבל זה לא נכון, כי המשנה בהמשך הדף חוזרת ואומרת "משום מראית העין" גם ב"שניטלו שיניו".

לכן בסוף הגמרא מתרצת שרבי יוחנן בא לחלוק על דעת רבי יהודה בברייתא שהקרחנין והננסין והזבלגנין כשרים, והפסול שלהם רק משום מראית העין. רבי יהודה לומד מהמילה

"הַכֹּהֲנִים" בפסוק "וְעָרְכוּ בְנֵי אֶהֱרָן הַכֹּהֲנִים" לרבות את הקרחנין שהם כשרים לעבודה, ואילו **רבי יוחנן סובר** שהם פסולים מהתורה.

3. לדני כהן יש גבה אחת רציפה. האם הוא פסול לעבודה?

גבן וחרום

המשנה הבאה אומרת שמי שאין לו גבות עיניים כלל, או שיש לו רק גבה אחת, הוא ה"גבן" האמור בתורה. **רבי דוסא סובר** שגבן הוא מי שגבותיו ארוכות ושוככות על פניו, ו**רבי חנינא בן אנטיגנוס סובר** שגבן הוא מי שיש לו שני גבין (גבנוניות) ושתי שדראות (עמודי שדרה).

הגמרא מקשה מברייטא שאומרת ש"גבן" הוא מי ששתי גבותיו מחוברות ("גבינים הרבה"), ומי שאין לו גבות או שיש לו רק אחת נלמד מהייתור של "או גבן". **רבא ענה** שהמשנה מתכוונת שזה נלמד מהדרשה של "או גבן", ולא מהמילה "גבן" עצמה.

הגמרא מקשה על **רבי חנינא בן אנטיגנוס**: האם מי שיש לו שני גבין ושתי שדראות יכול לחיות? והרי **רב אמר** שאשה שהפילה בריה כזו לא נחשבת יולדת ולד, ובבהמה היא אסורה באכילה כמו נבלה! ועונה **שרב שימי בר חייא** כבר הקשה את זה ל**רב**, ו**רב ענה** לו בתמיהה "שימי, אתה?": המשנה עוסקת במי ששדרתו עקומה ונראית כשתי שדראות.

המשנה הבאה אומרת שחרום פסול, והוא מי שכוחל (מעביר מכחול) את שתי עיניו כאחת כי אין ביניהן חוטם והם רצופות, וגם מי ששתי עיניו למעלה או למטה, והמשנה מפרטת עוד מקרים שהגמרא תסביר בדף הבא.

הברייטא אומרת שחרום הוא מי שחוטמו שקוע, ומי שחוטמו סולד (קצר), בולם (סתום) או נוטף (ארוך ותלוי) נפסל מהמילה "או" ב"או תרם", שמרבה כל מום בחוטם. **רבי יוסי אמר** שחרום הוא רק הכוחל את שתי עיניו כאחת, ו**וחכמים אמרו** לו הפלגת (אמרת יותר מדי). כי גם מי שחוטמו שקוע ולא כוחל את שתי עיניו כאחת הוא חרום.